

Finansal Kurumlar

Prof. Dr. Ahmet UĞUR

İnönü Üniversitesi İktisat Bölümü

2020/2021 Güz Dönemi

Finansal Kurumlar

- Finansal piyasaların temel fonksiyonu fon arz edenlerle fon talep edenleri karşılaştırarak onların transferini gerçekleştirmektir.
- Finansal sistemde fonların el değiştirmesi genellikle finansal kurumlar tarafından gerçekleştirilir.
- Finansal kurumlar en genel tanımlama ile varlıkları finansal araçlardan oluşan ve esas gelirlerini bu araçlardan sağlayan kurumlardır.
- Finansal kurumlar, finansal araçların daha büyük yatırımcı kitleleriyle buluşmasını sağlamakta ve bu nedenle literatürde sıkça “**finansal aracılar**” olarak anılmaktadır.

Finansal Kurumlar

- Finansal kurumlar, finans piyasalarında “aracılık” ve “varlık” hizmetleri olmak üzere iki temel faaliyeti sunmaktadır.
- Finansal kurumlar aracılık hizmeti doğrultusunda bir yandan müşterilerine potansiyel yatırım alternatifleri hakkında bilgi tedariki sağlarken diğer yandan bu alternatifler içinden en uygununun seçilmesi ve alım satım işlemlerinin gerçekleştirilmesi hususunda sorumluluk almaktadır.
- Varlık dönüşümünde ise finansal kurumlar, tasarrufların daha fazla finansal piyasalara çekilebilmesi için piyasalara finansal araç ihraç etmektedir.

Finansal Kurumlar

- Finansal varlıkların dönüşüm sürecinde finansal kurumlar, piyasalar açısından dört önemli ekonomik fonksiyon taşımaktadır:
- Vade Farklarının Uyumlaştırılması
- Çeşitlendirme İle Riskin Azaltılması
- Maliyetlerin Düşürülmesi
- Ödeme Mekanizması Fonksiyonu

Finansal Kurumlar

- Finansal araçların, araya bir kurum girmeksizin aracısız el değiştirmesine “**doğrudan finansman**”, aracılar vasıtasıyla el değiştirmesine “**dolaylı finansman**” denir.
- Doğrudan finansmanda fon arz edenler ile fon talep edenler arasında doğrudan bir ilişki olup, fon arz edenlerle fon talep edenler arasında doğrudan fon transferi olmaktadır.
- Menkul kıymetler borsasındaki işlemler doğrudan finansman özelliği göstermektedir
- Doğrudan finansmanda fon arz ve talebi doğrudan karşılaşa da bu süreci hızlandırmak ve etkinliği artırmak için bazı kurumların aracılık etmesi söz konusu olabilmektedir.
- Bunlar; brokerlar, dealerlar, yatırım bankaları gibi aracı kurumlardır.

Finansal Kurumlar

- Dolaylı finansmanda ise fon aktarımında aracı kurumlar yer alır.
- Aracı kurumlar tasarruf sahiplerinden sağladıkları fonları, kendileri tarafından belirlenen fon talep edenlere vererek aracılık hizmeti sunarlar.
- Örneğin, bankalara yatırılan mevduatın kredi talebinde bulunan kişi ya da kurumlara aktarılmasında olduğu gibi.
- Dolaylı finansmanda en önemli aracı kurumlar ticari bankalardır.

Finansal Kurum Türleri

- Finansal kurumlar çeşitli kriterlere göre tasnif edilmektedir.
- Ancak ülkemiz açısından finansal kurumların mevzuatına göre tasnif yapılabilir.
- Finansal piyasalarda faaliyet gösteren kurumların bir kısmı 6362 sayılı SPK'ya tabiyken, bir kısmı Hazine Müsteşarlığına, diğer bir kısmı 5411 sayılı Bankacılık Kanununa tabidir.

Finansal Kurumlar

Bankalar

Merkez Bankası

Ticari Bankalar

Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Katılım (İslami) Bankaları

Banka Dışı

Sermaye Piyasası Kurumları

Yatırım Kuruluşları

Kolektif Yatırım Kuruluşları

Bağımsız Denetim Kuruluşları

Gayrimenkul Değerleme Kuruluşları

Derecelendirme Kuruluşları

Portföy Yönetim Şirketleri

İpotek Finansman Kuruluşları

Konut ve Varlık Finansmanı Fonları

Varlık Kiralama Şirketleri

Merkezi Takas Kuruluşları

Merkezi Saklama Kuruluşları

Portföy Saklama Kuruluşları

Veri Depolama Kuruluşları

Teşkilatlandırılmış Borsalar

Yarı Finansal Kurumlar

Düzenleyici ve Denetleyici Otoriteler

SPK

BDDK

TMSF

Diğer Finansal Kurumlar

BDDK'ya Tabii Olanlar

Faktoring Şirketleri

Finansal Kiralama Ş.

Varlık Yönetim Ş.

Finansman Şirketleri

Hazine Müsteşarlığı'na Tabii Olanlar

Sigorta Şirketleri

Emeklilik Şirketleri

Reasürans Şirketleri

Türkiye Varlık Fonu

Bankalar

- Bankalar, en genel tanımla para ve sermaye piyasalarında gerçek ve tüzel kişilerin gereksinim duyduğu parasal işlemleri yapan finansal araçlardır.
- Finansal kurumlar içinde önemli bir yere sahip olan bankalar Türkiye’de başta Merkez Bankası olmak üzere ticari bankalar, yatırım ve kalkınma bankaları ile katılım bankalarından oluşmaktadır.
- Bankalar 5411 sayılı Bankalar Kanununa tabidir.

Merkez Bankası

- En temel görevi ülkedeki para istikrarının korunması olan merkez bankaları, sahip oldukları para basma yetkisi ile devletlerin kasası niteliğini taşımaktadır.
- Merkez bankaları, bankaları fonlayan en önemli kurum olarak bankacılık sisteminin temelini teşkil etmekte ve aynı şekilde uluslararası çapta da finansal sistemin en önemli parçalarından birini oluşturmaktadır.
- Sadece emisyon yetkisinin değil, aynı zamanda diğer bankalar açısından “**son kredi mercii**” (lender of last resort) olarak da tanımlanan merkez bankaları, para ve kredi miktarını ekonominin ihtiyaçları doğrultusunda düzenleyen ve dolayısıyla iktisadi gelişmeye yön veren kurumlar olarak nitelendirilmektedir.

Ticari Bankalar

- Para yaratan finansal kurum türlerinden biri olan ticari bankalar, tarihte ilk görülen bankacılık şekli olarak kabul edilmektedir.
- Ticari bankacılık terimi genel olarak mevduat kabul eden kredi kurumlarını ifade eder.
- Ticari bankalar, mevduat kabul eden özellikleriyle fon piyasalarından tedarik ettikleri fonları kredilere çevirerek tekrar piyasaya döndürmektedir.

Katılım Bankaları

- Katılım bankaları, mevzuata göre birer mevduat bankası olup ticari bankalardan farklı olarak faizsiz bankacılık işlemleri gerçekleştirirler.
- Mevduat kavramı yerine katılım fonu adı altında fon toplayan katılım bankalarının temelinde faizin haram kabul edildiği İslami esaslar yatmaktadır.

Kalkınma ve Yatırım Bankaları

- Yatırım ve kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerde sermaye açığını giderme ve sanayileşme sürecini hızlandırma görevini üstlenen kurumlardır.
- Para yaratmayan finansal kurumlardan olan kalkınma bankaları, Dünya Bankasının çatısı altında özellikle az gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınmayı ve toplum refahını arttıracak şekilde ihtiyaç duyulan altyapı yatırımlarının orta ve uzun vadeli krediler yoluyla yapılmasını sağlayan kurumlardır.
- Günümüze kalkınma bankaları üçe ayrılmaktadır:
 - - Uluslararası kalkınma bankaları
 - - Bölgesel kalkınma bankaları
 - - Ulusal kalkınma bankaları

Yatırım Bankaları

- Bir diğer para yaratmayan kuruluş olan yatırım bankaları, sahip oldukları kaynakları menkul kıymetleştirmeler yolu ile uzun vadeli finansal araçlara çeviren ve bu yolla gerek ulusal gerekse de uluslararası fon piyasalarında aktif rol oynayan kuruluşlardır.

Banka Dışı Kurumlar

- Bankacılık sektörünü oluşturan bankalar haricinde finansal piyasalarda faaliyette bulunan kurumlar genel olarak “banka dışı” kesim olarak adlandırılmaktadır.
- Bunlar;
 - Sermaye Piyasası Kurumları
 - Yarı Finansal Kurumlar
 - Diğer Finansal Kurumlar

Sermaye Piyasası Kurumları

- 6362 sayılı SPK'nın 34. Maddesinde yer alan ve sermaye piyasası faaliyetleri olarak tanımlanan yatırım hizmet ve faaliyetleri ile diğer ek hizmetleri icra eden kurumlar “**sermaye piyasası kurumları**” olarak tanımlanmaktadır.

1. Yatırım Kuruluşları

- Sermaye piyasalarında eskiden “**aracı kurum**” olarak tabir edilen “**yatırım kuruluşları**”, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun yürürlüğe girmesiyle yeni mevzuata dahil olmuş ve “*aracı kurumlar ile yatırım hizmeti ve faaliyetinde bulunmak üzere kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumlarını ve bankaları ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır.
- Sermaye piyasalarında faaliyette bulunan yatırım kuruluşları; aracı kurumlar ile mevduat, katılım, yatırım ve kalkınma bankalarıdır.

2. Kolektif Yatırım Kuruluşları

- Kolektif yatırım kuruluşları, sahip oldukları büyük ölçekli yatırım portföyüne küçük tasarruf sahiplerini ortak ederek yatırımcılara bir tarafta profesyonel portföy yönetimi sağlarken bir tarafta da küçük tasarruflarla gerçekleştirilemeyecek kadar büyük ölçeklerdeki yatırımların getirisinden pay alma imkanı sunmaktadır.
- Kolektif yatırım kuruluşları, “**yatırım fonları**” ve “**yatırım ortaklıkları**” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Yatırım Fonları

- Kişilerden katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla sermaye piyasası araçlarından ve kıymetli madenlerden oluşan portföyü işletmek üzere oluşturulan mal varlığıdır.
- Yatırım fonları, tasarruf sahiplerinden toplanan nakit karşılığında oluşturulan portföylerde, hisse senedi, tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları ile altın, gümüş gibi kıymetli madenlere yatırım yapar.

Yatırım Ortaklıkları

- Yatırım ortaklıkları, portföylerinde menkul kıymet, gayrimenkul ve girişim sermayesi yatırımlarına yer veren ve anonim şirket şeklinde kurulan birer kolektif yatırım kuruluşudur.
- Yatırım ortaklıkları, ihraç ettikleri ortaklık payları (hisse senedi) ile tasarruf sahiplerinden finansman sağlayarak bu finansmanı kendileri için sınırlandırılmış yatırım alanlarında kullanmakta ve elde ettikleri karları pay sahiplerine dağıtmaktadır.
- Sermaye piyasası mevzuatına göre ülkemizde üç farklı yatırım ortaklığı kurulabilmektedir:
 - Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı
 - Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
 - Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı

3. Bağımsız Denetim Kuruluşları

- Sermaye piyasalarında bağımsız dış denetim faaliyeti, SPK'ya tabi finansal kurumların muhasebe kayıtlarından finansal tablolarına kadar finansal durumlarının doğru bir şekilde yansıtılıp yansıtılmadığının kontrolü ve bir raporla sunulması olarak tanımlanabilir.
- Ülkemizde Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki bütün kurumlar, Bankalar Kanununa tabi kurumlar ile sigorta ve reasürans şirketleri bağımsız denetime tabidir.

4. Gayrimenkul Değerleme Kuruluşları

- Gayrimenkul değerleme faaliyeti, gayrimenkul veya gayrimenkul projeleri ile gayrimenkullere bağlı hak ve faydaların herhangi bir tarihteki olası değerinin bağımsız ve tarafsız bir şekilde belirlenmesi faaliyetidir.
- Farklı bir ifade ile gayrimenkul sahipliğinden doğan hak ve faydalar, gayrimenkul değerleme kuruluşları tarafından dikkate alınarak bu hak ve faydalara karşılık gelen bir parasal değer saptanmaktadır.

5. Derecelendirme Kuruluşları

- Derecelendirme faaliyeti, finansal açıdan ele alındığında finansal piyasalardan elde edilen bilgilerin herkesin anlayabileceği basit sembollere dönüştürülmesi ve bu yolla piyasa unsurlarına ait finansal durumların yeteri kadar güçlü olup olmadığını ortaya koyma faaliyetidir.
- Türkiye’de derecelendirme faaliyeti, **”kredi derecelendirmesi”** ve **“kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi”** olarak ikiye ayrılmıştır.

6. Portföy Yönetim Şirketleri

- Portföy yöneticiliği; sermaye piyasası araçları, para piyasası araçları ve işlemleri, vadeli işlemler ve opsiyonlar, nakit, döviz, mevduat ile SPK'nca kabul edilen diğer varlık ve işlemlerden oluşan portföylerin yönetilmesini ifade etmektedir.
- Portföy yönetim şirketi, ana faaliyet konusu fonların kurulması ve yönetimi olan ve anonim ortaklık şeklinde kurulan sermaye piyasası kurumudur.

7. İpotek Finansman Kuruluşları

- İpotek finansman kuruluşları, münhasıran konut finansmanından kaynaklanan alacakların devralınması, devredilmesi, devralınan alacaklardan oluşan varlıkların yönetimi ve alacakların teminat olarak alınması suretiyle finansman tedariki amacıyla kurulan ve sermaye piyasası kurumu niteliğindeki anonim ortaklıklardır.

8. Varlık Kiralama Şirketi

- Varlık kiralama şirketleri münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere kurulan anonim ortaklıklardır.

9. Merkezi Takas Kuruluşları

- Merkezî takas kuruluşları, borsalarda ve teşkilatlanmış diğer pazar yerlerinde işlem gören sermaye piyasası araçlarının teslimi, bedellerinin ödenmesi ve bu işlemlere ilişkin teminat yükümlülüklerinin ifası ile ilgili işlemleri yürüten anonim ortaklık şeklindeki özel hukuk tüzel kişiliğini haiz kurumlardır.
- SPK tarafından merkezi takas kuruluşu olarak Takasbank A.Ş. belirlenmiştir.

Yarı Finansal Kurumlar

- Yarı finansal kurumlar olarak kabul edilen düzenleyici ve denetleyici otoriteler, para ve sermaye piyasalarında gerekli olan düzenlemelerin yapılabilmesi ve denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulan kurumlar olup, bu piyasalardaki faaliyetlerin mevzuata uygun ve düzgün bir şekilde yapılmasını temin eder.
- Ülkemizdeki finansal piyasalar açısından SPK, BDDK ile TMSF önemli düzenleyici ve denetleyici otoritelerdir.

Diğer Finansal Kurumlar

- BDDK ve Hazine Müsteşarlığına bağlı olarak iki gruba ayrılırlar.

BDDK'ya Bağlı Kuruluşlar

- **Faktöring Şirketleri:** Faktöring, mal ve hizmet satışlarından doğan vadeli alacakların temlik yoluyla bir faktöring kuruluşuna devredilmesi ve bu alacakların faktöring kuruluşu tarafından yönetilmesidir.
- Faktöring, vadeli satış yapan firmaların, her türlü mal ve hizmet satışından doğan kısa vadeli ticari alacak haklarının, faktöring şirketleri tarafından satın alınması yöntemidir.
- Faktöring iç ve dış ticaret işlemlerine uygulanan ve özellikle kısa vadeli mal satışlarında başvuru olan bir finansman yöntemidir.

BDDK'ya Bağlı Kuruluşlar

- **Leasing Şirketleri:** Leasing (finansal kiralama), bir yatırım malının mülkiyeti leasing şirketinde kalarak belirlenen kiralar karşılığında kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve sözleşmede belirtilen sözleşme süresi sonunda mülkiyetinin kiracıya geçmesini sağlayan bir finansman yöntemidir.

BDDK'ya Bağlı Kuruluşlar

- **Varlık Yönetim Şirketleri:** Varlık yönetim şirketleri, bankaların ve diğer kreditor kurumların ellerindeki alacakları devralıp bunları yeniden yapılandıran ve etkin bir şekilde tahsil etmeyi hedefleyen finansal kurumlardır.
- Söz konusu alacaklar, genellikle tahsili zorlaşmış olan alacaklardır.
- Böylece bilançoları sorunlu kredilerden arındırılan kreditor kurumlar, birçok operasyonel yükten kurtularak piyasalara rahatça kredi sunmaya devam edebilmektedir.

BDDK'ya Bağlı Kuruluşlar

- **Finansman Şirketleri:** Finansman şirketleri, başta tüketim malları olmak üzere her türlü mal ve hizmet alımında tüketicilere finansman imkanı sunan finansal kurumlardır.
- Mal ya da hizmetin satın alınmasını müteakip ödemeyi tüketici adına satıcıya yapan finansman şirketi, ödediğı tutarı kredilendirerek tüketiciden zaman içinde taksitler halinde tahsil etmektedir.

Hazine Müsteşarlığına Bağlı Kuruluşlar

- **Sigorta Şirketleri:** Sigorta şirketleri çok sayıda birbirinden bağımsız riski bir havuzda toplayarak, riski en aza indirgeyen ve hem bireylere hem de kurumlara göre riski daha etkin yönetebilen finansal kurumlardır.
- Sigorta şirketleri, temelde ekonomik birimlerin almak istemedikleri riskleri kabul ederek topluma hizmet ederler.
- Türk sigortacılık mevzuatında sigortacılık faaliyetleri hayat ve hayat dışı olmak üzere iki ana kola ayrılmıştır.
- 5684 sayılı Sigortacılık Kanununda hayat dışı sigortalar için 18, hayat sigortaları için 6 ana branş belirlenmiştir.

Hazine Müsteşarlığına Bağlı Kuruluşlar

- **Emeklilik Şirketleri:** Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'na göre kurulan ve bu kanuna göre emeklilik branşında faaliyet göstermek üzere ruhsat almış şirkettir.

Hazine Müsteşarlığına Bağlı Kuruluşlar

- **Reasürans Şirketleri:** Reasürans, sigorta edilmiş riskin, belli bir kısmının veya tamamının yeniden sigorta edilmesidir.
- Sigorta şirketleri, teminat verdikleri rizikolarda büyük hasarların aynı zamana gelme ihtimaline karşı, hasar ödemelerinde zorlanmamak için reasürans (mükerrer sigorta) yaptırır.
- Reasürans işlemlerinde riski bu şekilde devreden şirkete sedan, devir alan şirkete reasürör denir.